

Năm 1771, khi Nguyễn Huệ 19 tuổi, ba anh em Tây Sơn lên vùng rừng núi thượng du đẩy binh tụ nghĩa. Trai tráng các dân tộc phía nam dãy Trường Sơn hăng hái đi theo. Nhận thấy quân Tây Sơn có chủ trương lấy của nhà giàu chia cho người nghèo, người tin theo ngày càng đông, nhiều nhân tài như Trần Quang Diệu, Bùi Thị Xuân, Võ Văn Dũng... đều tụ hội về với “Tây Sơn tam kiệt”.

Quân Tây Sơn muốn lấy thành Quy Nhơn, Nguyễn Nhạc đã từng làm Biện lại ở đó bèn lập kế: cho đóng cũi tự nhốt mình rồi để quân khiêng đi. Quân đến cổng thành hô: “Đã bắt được Chúa Tây Sơn là Biện Nhạc xin nộp Trấn tướng!”. Trấn tướng Nguyễn Khắc Tuyên mắc mưu, mở cửa thành, đưa cũi Nguyễn Nhạc vào giam ngục. Đêm đến Nhạc tự phá cũi, cướp gươm chém cai ngục, phóng hỏa đốt dinh Trấn tướng. Ánh lửa bùng lên, quân Tây Sơn ào vào chiếm thành.

Làm chủ Quy Nhơn nơi có đầm Thị Nại, thủ lĩnh Tây Sơn cho lập thủy quân. Nguyễn Huệ mở xưởng đóng chiến thuyền lớn, có súng đại bác, chứa được hàng trăm chiến binh, chở được cả voi chiến. Nguyễn Huệ giao Võ Văn Dũng và Trần Quang Diệu lập các hạm đội chiến thuyền. Lại giao nữ tướng Bùi Thị Xuân lập tượng binh với hàng trăm thớt voi.

Năm 1777, muốn quân Tây Sơn diệt chúa Nguyễn, chúa Trịnh phong Nguyễn Nhạc là Quảng Nam trấn thủ (Đất Quảng Nam khi đó rộng đến Bình Thuận). Thời cơ mở mang bờ cõi đã đến, Nguyễn Huệ, Nguyễn Lữ chỉ huy hàng trăm chiến thuyền, hàng nghìn bộ binh voi chiến tiến đánh Gia Định (Sài Gòn). Chúa Nguyễn thứ mười là Phúc Dương thua to, còn người anh họ là Nguyễn Ánh phải chạy sâu vào Nam lánh nạn.

